

Növényi drog

1. A felhasznált **gyógynövény** legtöbb hatóanyagot tartalmazó **része**, amelyet többnyire **szárítással** tartósítanak és esetleges hámozáson, tisztításon, aprításon kívül más mechanikai feldolgozásban vagy egyéb kezelésben nem részesült, (=szárított növényi rész)
2. a növényi nyersanyagból készült termék,
3. a növényi nyersanyagból átalakítással nyert anyag.

1

A növényi drogok nevezéktana

- ELSŐ NÉV: az **anyanövény** latin neve
  - nemzetségnév vagy
  - fajnév vagy
  - a teljes név**birtokos esetben**,
Ha a latin név végződése:
  - a, a birtokos jel: **-ae**
  - us vagy -um, a birtokos jel: **-i**
  - o, a birtokos jel: **-inis**
  - x, a birtokos jel: **-icis**
- MÁSODIK NÉV: a **növényi rész vagy termék** latin neve (alanyesetben).

2

Cichorii radix (← *Cichorium intybus*)
Anethi fructus (← *Anethum graveolens*)
Matricariae flos (← *Matricaria recutita*)
Menthae piperitae folium (← *Mentha x piperita*)
Menthae crispae folium (← *Mentha spicata* var. *crispa*)

Lini oleum (← *Linum usitatissimum*)
Thymi aetheroleum (← *Thymus vulgaris*)
Serpylli aetheroleum (← *Thymus serpyllum*)
Maydis oleum raffinatum (← *Zea mays*)
Liquiritiae extractum fluidum ethanolicum normatum (← *Glycyrrhiza glabra*)

3

Feldolgozottságra utaló kereskedelmi elnevezések:

cribratum – szitálmány
crudus – nyers
dapuratus – tisztított
granulatus – szemcsézett
grossus – durva por
maturus – érett
pulvis – por
scissus – aprított
siccatus – szárított
siccus – száraz
totus - egész

4

1. Szárított növényi rész

radix: gyökér
pl.: *Bardanae radix* (bojtorjángyökér) ← *Arctium lappa*
rhizoma: gyökértörzs
pl.: *Calami rhizoma* (kálmos gyökértörzs) ← *Acorus calamus*
bulbus: hagyma
pl.: *Allii sativi bulbus* (fokhagyma) ← *Allium sativum*
herba: föld feletti hajtásrész (fű)
pl.: *Tanacetum herba* (varádicsajtás) ← *Tanacetum vulgare*
folium cum flore: virágos hajtásvég
pl.: *Crataegi folium cum flore* (galagonya virágos hajtásvég) ← *Crataegus* spp.
folium: levél
pl.: *Rosmarini folium* (rozsmaringlevél) ← *Rosmarinus officinalis*

5

flos: virág
pl.: *Carthami flos* (sáfrányos szeklice virág) ← *Carthamus tinctorius*
stigma: bibe
pl.: *Croci stigma* (jóféle sáfrány bibe) ← *Crocus sativus*
fructus: termés
pl.: *Anisi fructus* (ánizstermés) ← *Pimpinella anisum*
pseudo-fructus: áltermés
pl.: *Rosae pseudo-fructus* (csipkerózsa áltermés) ← *Rosa* spp.
caput: fej
pl.: *Papaveris somniferi caput* (mákfej) ← *Papaver somniferum*
semen: mag
pl.: *Lini semen* (lenmag) ← *Linum usitatissimum*
cortex: kéreg
pl.: *Salicis cortex* (fűzfakéreg) ← *Salix* spp.

6

2. Növényi termék

amylum: keményítő

pl.: *Maydis amylum* (kukoricakeményítő) ← *Zea mays*

lignum: fatest

pl.: *Juniperi lignum* (borókafatest) ← *Juniperus communis*

oleum: zsíros olaj

főként magvakban felhalmozódó tartalék tápanyag

pl.: *Helianthi oleum* (napraforgó olaj) ← *Helianthus annuus*

7

aetheroleum: illóolaj

- Különböző vegyületek (terpének, terpénszármazékok) elegye,

- vízgőzzel lepárolható növényi hatóanyag,

- vízben nem vagy csak nagyon rosszul oldódik,

- szobahőmérsékleten maradéktalanul elpárolog,

- jellegzetes, intenzív illatú és ízű.

pl.: *Melissae aetheroleum* (citromfűolaj) ← *Melissa officinalis*

kámfor:

egyres illóolajokból intenzív lehűtésükkor kiváló illatos kristályok, levegőn szublimálnak.

pl.: ánizs → anéto, menta → mentol, kakukkfű → timol, kámforfa → valódi kámfor stb.

8

balsamum: balzsam

Fák, cserjék kérgéből sebészkor kitörő, sűrűn folyó nedv;

illóolajok, gyanták és egyéb anyagok keveréke.

pl.: *Balsamum peruvianum* (perubalzsam) ←

Myroxylon balsamum

resina: gyanta

Fák, cserjék kérgéből sebészkor kifolyó, levegőn megszilárduló anyag.

pl.: *Pini resina* (fenyőgyanta) ← *Pinus* spp.

9

3. A növényi nyersanyagból átalakítással nyert anyag

pix: kátrány

Természetes szerves anyagokból (fa, szaru, csont, szén) száraz desztillációval előállított folyékony v. sűrűn folyó elegyek.

pl.: *Juniperi pix* (borókakátrány) ← *Juniperus communis*

carbo activus: orvosi szén

10

Növényi drogok csoportosítása

- **alfabetikus sorrendben** (magyar v. latin név),
- **növény rendszertani besorolása alapján** (rend, család, nemzetség, faj),
- **felhasznált növényrészek szerint** (gyökér-, virág-, levél-, terméscsokrok...),
- **hatáserősség szerint** (forte = erős, mite = gyenge),
- **farmakológiai hatás szerint** (emésztést elősegítő, görcsoldó, epehajtó...),
- **hatóanyagok kémiai szerkezete szerint** (illóolaj-drogok, alkaloid-drogok...),
- **fő hatóanyag szerint** (anetolos drogok, morfintartalmú drogok).

11

Gyógynövény-drogok minősítése

Minősítés: forgalomba kerülés előtti vizsgálat, előíratoknak való megfeleltetés

- Célja:**
- egészségvédelem
  - visszaélések megakadályozása
  - érdekvédelem: - fogyasztói
- kereskedelmi
- termelői

12

Előiratok:

- **Gyógyszerkönyvek:** Ph. Helv., Ph. Eur., DAB, ÖAB, BP, Ph. F., USP, **Ph. Hg.**
- **ESCOP** (*European Scientific Cooperative on Phytotherapy*)
- **Magyar Szabványok:** - drog
  - fűszer
  - illóolajok

13

Minősítés szempontjai (felhasználási terület):

- fitoterapeutikum alapanyaga,
- gyógyszeripari alapanyag,
- élelmiszeripari alapanyag,
- kozmetikai- és háztartás-vegyipari alapanyag.

Minősítő szervezet: akkreditált laboratóriumok

régebben: 37/1976 MT **GYNKI** – Budakalász

14

Ph. Hg. VIII. *Pharmacopoea Hungarica VIII.* (2004. → 2006.08.01.)

- I. kötet: Általános minősítési követelmények és vizsgálati módszerek
- II. kötet: Szintetikumok és gyógynövénydrogok részletes ismertetése
- III. kötet: ua. II. + általános fejezetek (analitika, reagensek, gyógyszerformák stb.)
  - 113 növényi drog (4 homeopátiás)
  - 20 illóolaj
  - 16 zsíros olaj
  - 9 tinktúra
  - 8 kivonat
  - 6 por
  - 4 keményítő

15

1. Alapelvek

2. Általános tudnivalók és előírások

- nomenklatúra,
- rövidítések,
- hatásereőség jelei,
- gyógyszer csomagolása, eltartása, tárolása, megjelölése,
- felhasználhatósági időtartam,
- mértékegységek,
- minőségi követelmények,
- gyógyszervizsgálat...

16

Drogok leírása (Ph. Hg. VIII., ESCOP, MSZ)

- latin név, hatásereőség, rövidítés,
- magyar név,
- szerkezeti képlet, molekulatömeg,
- sajátosságok,
- fizikai mutatószám,
- azonosság vizsgálat,
- tisztasági vizsgálat,
- tartalmi meghatározás,
- tájékoztató vizsgálat,
- eltartás,
- inkompatibilitás,
- adagolás,
- megjegyzés.

17

A minősítés menete

1. Mintavétel: reprezentatív legyen

2. Származásvizsgálat: pontos név (faj, fajta), származási hely

3. Azonosság-vizsgálat

- **Makroszkopikus tulajdonságok:**
(száritott, de nem aprított drogok)

gyökér: alak, méret, állomány, szín, törés, szag, íz,
herba: szár állománya, alakja, felület, szőrözöttség, levéljellezők, virágok nyílottsága,
levél: alak, szín, állag, állás, szörképletek, illat,
virág: sziromszín, nyílottság,
termés: típus, méret, alak, szín

18

- Mikroszkopikus tulajdonságok:
egész drog: keresztmetszet,
aprított és por: Ca-oxalát kristályok, hatóanyag felhalmozó partikulumok,
  - Kémiai reakció: hatóanyagok v. vezető anyagok kimutatása kémcsőreakcióval
- 4. Tisztaságvizsgálat**
- Organoleptikus (érzékszervi):
    - idegen növényi részek
    - idegen növények szervei
    - nem megfelelő aprítottság
    - mechanikai szennyezés
    - biológiai szennyezés
    - idegen anyagok

19

- Szárítási veszteség megállapítása
(105 °C / 3h: tömegveszteség %-ban)
- Hamu- és homoktartalom megállapítása
Hamutartalom: el nem égethető szervesanyag mennyisége (600°C, majd a maradék lemérése, 5-10%)
Homoktartalom: hamu sósavval nem oldható része (0,5-1,2%)
- Peszticid-maradék vizsgálata
Élelmiszerekre érvényes határértékek (0,01-2 mg/kg)
- Mikrobiológiai szennyezettség: penészsám, csíraszám... (határértékek a felhasználás módjától függenek)
- Nehézfémszennyezés: As, Cd, Pb, Hg, Zn

20

5. Tartalmi meghatározások

- Kivonattartalom meghatározása
  - ha a hatóanyag közelebbről nem ismert
  - kivonószer: víz, alkohol
(pl. *macskagy.* min. 20%)
- Duzzadási érték meghatározása
nyálkatart. drogoknál: 1g drog 5 h alatt ? ml vizet vesz fel (pl. *len* - min. 4%)
- Keserűanyag-tartalom:
szubjektív meghat.: az a legnagyobb hígítás, amely még keserű íz érzetét kelti (pl. *fehér üröm* 10-20000)
- Cserzőanyag-tartalom:
bőr-cserző-képességet tesztelik
(pl. *csertőlggy kérge, diólevél* min. 4%)

21

- Hemolitikus index
szaponin-tartalmú drogoknál, hemolízis →
(pl. *szappangyökér* min. 5000)
- Alkaloid-tartalom
gyógyszerkönyvi drogoknál (pl. *nadrágulya* min. 0,4%)
- Illóolaj-tartalom
ml /100g sza. (összetétel: GC)
- Összflavonoid-, antrakinon-, szívglikozid-tartalom
stb. (HPLC)

22

Illóolajok minősítése (ISO)

- mennyiségi, minőségi,
- kémiai: savszám, alkoholszám, észterszám, kémhatás,
- fizikai: sűrűség, törésmutató, forgatóképesség,
- organoleptikus tulajdonságok: illat, szín, íz.

23